

Kirja-arvostelu

Krogh, Ellen, Ane Qvortup & Christiansen, Torben Spanget: Almendidaktik og fagdidaktik. Fredriksberg: Frydenlund. 2016.

Jyrhämä, Riitta, Hellström, Martti, Uusikylä, Kari & Kansanen, Pertti: Opettajan didaktiikka. Jyväskylä: PS-kustannus. 2016.

Didaktiikan oppikirjojen haasteellinen tehtävä

Tarkastelen arvioissani kahta vuonna 2016 ilmestynyttä didaktiikan oppikirjaa. Molemmat on tarkoitettu kokoavaksi katsaukseksi opettamisesta kiinnostuneille mutta samalla myös suunnattu opettajankoulutuksessa opiskeleville. Näiden teosten lähtökohtana on didaktiikan määrittely, didaktiikan suhteuttaminen koulutuspolitiikkaan ja teoreettisten näkökulmien sekä mallien avaaminen. Kontekstit poikkeavat kuitenkin toisistaan: *Almendidaktik og fagdidaktik* kuvaa didaktiikan ja ainedidaktiikan suhdetta tanskalaisesta näkökulmasta, ja *Opettajan didaktiikka* selvittää suomalaista didaktiikan kenttää. Teosten kirjoittajat ovat pitkän linjan tutkijoita ja opettajia.

Tanskalaisten teos keskittyy vertaamaan yleisdidaktiikan ja ainedidaktiikan alueita sekä erittelemään näiden näkökulmia tutkimuskohteisiin ja peruskäsitteisiin. Ainedidaktiikan opetuksessa teos toimisi hyvänä perusteoksena, sillä se pysyy riittävän yleisellä tasolla. Eri oppiaineita opettavat voivat pohtia oman aineensa opetusta esiteltyjen näkökulmien osalta. Teos olisi kuitenkin voinut jopa laajeta eri ainedidaktiikkojen suuntaan käytännön esimerkkien avulla, jolloin lukija olisi päässyt kiinni konkreettisiin sisältöihin.

Almendidaktik og fagdidaktik eli ”Yleisdidaktiikka ja ainedidaktiikka” koostuu viidestä pääluvusta. Johdanto käsittelee kirjan rakenteen, pääkäsitteet ja lähestymistavat. Didaktiikan historia käsitellään mielenkiintoisella tavalla käyttäen apuna metaforista analyysiä. Tällöin didaktiikan kaudet näyttäytyvät seuraavasti: a) didaktiikka luonnonlain kaltai-

sena tiedon alana, jonka oppija saavuttaa opettajan kysymysten avulla, b) didaktiikka etenemisjärjestyksenä (missä järjestyksessä asiat opetetaan), c) didaktiikka opettajan jatkuvina valintoina ja d) didaktiikka metarefleksiona. Kaksi viimeistä kautta näkyvät didaktiikkaa käsittelevässä tutkimuksessa tekijöiden mukaan nykyään rinnakkain. Historiallisten vaiheiden jälkeen didaktikat sijoitetaan tanskalaiseen koulutuskenttään ja vertailevan pohdinnan päätelmänä on, että Tanskassa ainedidaktinen tutkimus on vahvassa ja näkyvässä roolissa kasvatuksen kentällä. Ainedidaktiikalla nähdään olevan jopa dynaaminen vaikutus nykyisen tanskalaisen koulun kehittämiseen. Neljäs pääluku esittelee erilaisia yleisdidaktiikan ja ainedidaktiikan visualisoituja malleja. Näistä tunnetuimpia ovat suomalaisessakin kontekstissa tutut didaktinen kolmio (opettaja, oppiaine ja oppilas) sekä siltametafora ainedidaktiikasta yhdistämässä kouluaineita tai tieteenaloja sekä yleisdidaktiikkaa.

Pohjoismaiset tutkijat käyttävät *fag*-käsitettä laajemmassa merkityksessä kuin koulun oppiaine. *Fag* voi viitata oppiaineisiin tai tieteenaloihin eri koulutusasteiden koulutuksissa. Tanskalaisessa ainedidaktisessa tutkimuksessa vahvana linjana 2000-luvun ensi vuosikymmeneltä asti on ollut *sammenlignende fagdidaktik*. Kutsun sitä tässä vertailevaksi ainedidaktiikaksi. Tämä näkemys sopii hyvin teoksen yhden kohderyhmän eli opettajankoulutuksen tarpeisiin, koska vertaileva ainedidaktiikka yhdistää eri oppiaineiden didaktikat. Vertailevan ainedidaktiikan kehukset koostuvat eri oppiaineisiin soveltuvista tutkimuskohteista: oppiaineen sivistyspotentiaali, oppiaineen suhde sen tieteenalaan, oppiaineen tieteellinen perusta, oppiaineen tavoitteet ja sisällöt, oppiaineen työtavat ja menetelmät sekä oppiaineen oppimateriaali ja välineet. Näitä ristivalotetaan eri näkökulmista muun muassa toimijatasolla (opettajan tai oppilaan näkökulma), institutionaalisella tasolla, historiallisella ja maantieteellisellä tasolla.

Teoksen painavimmat ja kiinnostavimmat näkökulmat didaktiikkaan esitellään viimeisessä luvussa, jossa tarkastellaan kolmea dualiteettia: oppiminen ja opettaminen; käytäntö ja teoria; didaktiikka ja oppiaine. Kirjoittajat kritisoivat sitä, miten paljon nykyisessä koulutuspoliittisessa (tanskalaisessa) keskustelussa oppimisnäkökulma on priorisoitunut. Ainedidaktisesta näkökulmasta he painottavat, etteivät oppimisteoriakeskustelut kuitenkaan tarjoa vastauksia didaktisiin kysymyksiin mitä, miksi ja kuinka opetetaan. Koulutuksella tavoitellaan opetussuunnitelmin suunnattua intentionaalista oppimista, johon kuuluu opettaminen. Tästä syystä didaktisia käytäntöjä, niitä tarkasteltavia didaktisten käytäntöjen teorioita ja didaktiikkaa tieteenalana on tarpeen tarkastella opettajankoulutuksessa.

Suomalaiseksi yleisdidaktiikan oppikirjaksi esitelty *Opettajan didaktiikka* käsittelee hyvin pitkälle samankaltaisia aihepiirejä kuin *Almendidaktik og fagdidaktik*. Toteutuksessaan teos etenee peruskäsitteiden ja historiallisen katsauksen esittelyn jälkeen koulutuspolitiikkaan suomalaisessa kontekstissa, perusopetuksen opetussuunnitelmiin, opetustapahtuman, arvioinnin ja tutkimuksen osa-alueisiin päättyen opetuksen tulevaisuuden pohdintaan. Teoksen näkökulma kiinnittyy erittäin vahvasti perusopetukseen, mikä teoksen julkaisuajankohtana tulee perustelluksi uusien Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden käyttöönoton myötä. *Opettajan didaktiikan* keskeisin uusi anti liittyy viimeisen luvun joh-

datukseen siitä, mitä neurotieteet voivat tuoda opetuksen tutkimukseen. Teoksessa nojaututaan opetuksen klassikoihin ja 1900-luvun tutkimuksiin. Esimerkiksi opetuksen vuorovaikutustapahtuman tarkastelu esitetään Koskenniemen (1968) pohjalta. Silti uudempaakin tutkimusta olisi suonut esiteltävän. Lähdeluettelon reilusta sadasta teoksesta vain kymmenesosa on kansainvälisiä lähteitä 2000-luvulta. Kirja ei vie didaktiikan perinnettä eteenpäin.

Samoin kuin tanskalainenkin teos *Opettajan didaktiikka* heijastelee kirjoittajiensa pitkää kokemusta opettajankoulutuksen parissa. Kirjalla on monta kirjoittajaa ja se näkyy teoksen tyylin vaihtelussa luvuittain. Teoksen yhtenäistäminen, käsitteiden määrittelyn johdonmukaisuus ja viitaukskäytännön yhtenäisyys olisi vaatinut kustantajalta tiukempaa toimittuksellista otetta. *Opettajan didaktiikan* kiinnostavimmat ja ajankohtaisimmat teemat nostetaan esille teoksen lopussa. Didaktiikan näkökulmasta on oleellista pohtia monikulttuurisuuden haasteita, digitaalisaation vaikutuksia (ja kustannuksiakin) sekä aivotutkimuksen mahdollisuuksia.

Didaktiikan yleiskatsausten kirjoittaminen on haasteellista, minkä teokset osoittavat. Yhtenäiseen kokonaisuuteen pääseminen voi olla ongelmallista, kun kirjoittajia on useampia. Monografioissa ehyt kokonaisuus on kuitenkin helpommin tavoitettavissa kuin artikkelikokoelmilla, joita usein käytetään kurssikirjallisuutena. Didaktiikan osa-alueiden laajuus tuottaa yhtä lailla ongelmia, koska kaikkea ei voida ottaa mukaan. Tällöin on tehtävä päätöksiä rajausten suhteen, mitä käsitellään, kuinka laajasti ja missä kontekstissa.

Kaisu Rättyä

Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta